

Pomembni so znanje, povezovanje in medsebojno zaupanje, ne glede na spol

Intervju z Mojco Gregorski

Pogovarjali sta se Špela Nardoni Kovač in Špela Kuhar

Mojca Gregorski (1975) je leta 2000 diplomirala na Fakulteti za arhitekturo Univerze v Ljubljani. Izobraževanje je nadaljevala na ETSAV v Španiji in na Uniwersytet Jagielloński v Krakovu na Poljskem. V letih 2000–2005 si je nabirala praktične izkušnje v arhitekturnih birojih v Sloveniji in tujini. Danes vodi lastni biro Kontra arhitekti (prej je deloval pod imenom Modular arhitekti), obenem poučuje na Fakulteti za arhitekturo. Leta 2011 je s strani Univerze v Ljubljani prejela priznanje pomembnih umetniških del.

Pedagoško, teoretično in raziskovalno delo povezuje z izkušnjami iz prakse. Raziskovalno in projektno delo objavlja v strokovni in znanstveni literaturi, znanje izmenjuje tudi kot predavateljica na domačih in tujih strokovnih predavanjih. Je članica različnih uredniških odborov in strokovnih komisij. Poleg večjega števila javnih objektov s področja izobraževanja obsega njen opus tudi projekte naselij, stanovanjskih objektov, poslovnih prostorov, šolskih športnih objektov, prenov kulturne dediščine, oblikovanja in postavitev razstav. Za svoje projekte je prejela že več nagrad, v letih 2004–2020 izstopajo Plečnikova medalja in več nominacij za Plečnikovo nagrado, 7 zlatih svinčnikov ZAPS ter več slovenskih nominacij za nagradi Mies van de Rohe in Piranesi. Uvrščena je bila med finaliste mednarodne nagrade revije The Plan. Prejela je nagrado ARHIED, priznanje Salona arhitekture Novi sad ter številne nagrade na javnih in vabljenih natečajih.

Mednarodno prepoznavnost sta ji prinesli uvrstitev med finaliste dogodka World Architecture Festival 2009 (WAF – Education) in zmaga na svetovnem izboru WAN 2013 za projekt prihodnosti na področju izobraževanja (Education – Future Projects); v okviru WAN je prejela tudi nagrado Best in Class 2013. Leta 2014 je bila izbrana med 40 najbolj perspektivnih mladih arhitektov Evrope («40 under 40»).

© Primož Korošec

Vaše delo je preplet dela v biroju in na fakulteti. Kakšna je situacija na fakulteti, kjer predavate in vodite seminar? Ali opazate kakšno razliko pri obravnavi žensk in moških?

Pri rednem predmetu, kjer 150 študentov oddaja nalogo, ni opaziti razlik, pri ocenjevanju niti ne gledamo imen. Imam pa občutek, da so fantje včasih bolj samozavestni in bolj poslovno naravnani. Že zgodaj vedo, kaj hočejo, medtem ko dekleta zanima več področij, bolj so entuziastične, lotevajo se raznolikih vsebin.

Ali med fanti in dekleti vidite razliko v ustvarjalnosti?

Težko rečem, da tukaj spol igra kakšno vlogo.

Po tem, kar pravite, bi lahko povzeli, da v načinu delovanja in pogledih obstajajo razlike, ki so nezavedno vgrajene v družbo. Kaj menite, se dovolj zavedamo ženske problematike?

Pred leti sem sodelovala na okrogli mizi o vlogi žensk v arhitekturi. Takrat sem izrazila svoje mnenje, da v poklicu in praksi v Sloveniji kot ženska v primerjavi z moškimi kolegi ne občutim nobene razlike. Na predstavitvi me je presenetilo stališče avstrijskih arhitektk, ki so izpostavile problematiko razlikovanja med spoloma v Avstriji: čeprav diplomu iz arhitekture pridobi več žensk kot moških, ima licenco (članstvo v zbornici) zgolj 15,7 % žensk

»Tiste, ki želijo biti v Evropi prepoznavni arhitekti, bi povabila na »treening« projektiranja v Slovenijo, da se soočijo s kompleksnostjo dela.«

(podatki iz leta 2019). Tudi pri delu na terenu so avstrijske arhitektke pogosto soočene z nezaupanjem, predvsem na področju tehničnih znanj. Glede članstva imamo v Zbornici za arhitekturo in prostor Slovenije veliko boljšo statistiko kot Avstrija: pri nas je med člani 46,6 % žensk (podatek iz leta 2021). Od takrat sem nekoliko bolj pozorna na razlikovanje med spoloma in opažam, da tudi pri nas ni vse tako demokratično, kot se mi je zdelo. Razlike so predvsem na področju izvajanja gradenj in v komunikaciji, povezani s praktičnim delom.

Najbolj nazorno lahko razliko prikažem na primeru z gradbišča, ki se je zgodil pred kratkim: mizar, ki je izvajal dela na zasebnem objektu, je naročnika vprašal: »Ali ima tale vaša arhitektka kakšne bosanske korenine? Je trma-sta kot kakšna Bosanka.« To je presoja nekoga, ki žensko, ki zahteva izvajanje v skladu z načrti, enači z likom bosanske žene, saj mu arhitektke ne uspe umestiti v nobeno kategorijo stroke. Če bi bil prisoten arhitekt, bi izvajalec najbrž s spoštovanjem poudaril: »Uf, ta je pa zahteven!« Mene pa je obtožil trme.

Vendar se zdi, da ženske pogosto želimo ustreči ...

Moški so včasih preveč nepopustljivi. Tega ne bi kategorično pripisovala moškemu ali ženskam, prej raznolikim osebnostim ali značaju človeka. V preteklosti sem tudi sama manj popuščala. Danes, ko imam več izkušenj, vem, da rezultat ni oziroma ne sme biti odvisen od načelnosti posameznika; pomembno je, da naročnik in izvajalci razumejo, ZAKAJ mora biti tako narejeno, in si vsi prizadevajo za dober končni izdelek.

Kaj menite, ali ženske delujemo bolj povezovalno, smo drugačne v komunikaciji?

Razlike med spoloma so pričakovane, saj smo emocionalno, telesno in razvojno medsebojno različni. Biti ženska pa je lahko tudi prednost, saj v odnosu do izvajalcev s stimulativnim pristopom in pohvalo dosežemo več kot kolegi, ki uveljavljajo svoje rešitve zgolj z načelnimi zahtevami. Pri moških na gradbiščih pogosto opažam medsebojno dokazovanje, ki v sicer redkih primerih vodi celo do fizičnih obračunov. Pri ženskah gre običajno za besedni dvoboj, z veliko osebnihemocij. Razlika je najbolj očitna v zaključku: moški, ki so se na sestanku na smrt sprli, gredo po sestanku skupaj na pivo. Ženske, ki se medsebojno niso strinjale, pa se še naslednjega pol leta ne pozdravljajo ...

Ali po vašem mnenju potem obstaja razlika v delovanju žensk in moških v arhitekturi?

V zadnjih letih to vendarle odkrivam. Na primer: ženska na gradbišču. Če poveš tehnično stvar, ki je manj znana, bo na drugi strani isto dvom. Ženska beseda ima na gradbišču namreč manjšo težo, kot če isto reče moški. Moški ve! Dvomim, da se je kakemu moškemu arhitektu že kdaj zgodilo, da bi mu izvajalec na gradbišču zelo prijazno in potrpežljivo začel razlagati, kaj je to mavčnokartonska plošča ...

Opažam tudi, da smo bolj iskrene, moški imajo pogosto težavo priznati, da nečesa ne vedo. Ženske v pogovorih pogosteje uporabljamo besede »verjetno«, »mogoče«, »se mi zdi«, »ne vem« ... Moški so bolj načelni, govorijo bolj počasi, bolj preudarno in premišljeno, s skrbno izbranimi besedami. Spoštujem pa tiste, ki si zastavijo zelo jasne dolgoročne (poslovne) cilje. Med njimi je več moških; ti na svoji poti nimajo veliko »motilcev«, tudi zaradi lažjega krmarjenja skozi kompleksno družinsko življenje, ki ženski zagotovo obrne na glavo še tako jasno zastavljen cilj. Tudi sama sodim v kategorijo tistih brez dolgoročne poslovne vizije; kratkoročno me izpolnjuje predvsem to, da je vsak nov projekt drugačen, zanimiv, nepredvidljiv.

Kako vidite arhitekturni poklic?

Življenje arhitekta ni služba, ki jo lahko končaš, ko prideš domov. Prostor,

problemi in izzivi so povsod okoli nas in težko jih ignoriram. Poklic arhitekta je odgovorno, kompleksno in zahtevno delo, ki te mora veseliti. Ljudje se glede na zanimanje odločamo za različne poklice – ni vsak primeren za zdravnika, kiparja ali arhitekta. So pa vsem omenjenim poklicem skupni zanimanje, predanost in želja po izboljšanju življenja drugim.

Arhitektura je kompleksna, ustvarjalna, posrka te. Nikoli se nisem zares odločila za ta poklic, nekako me je zaneslo na to odprto morje. Na začetku sem tudi sama dvomila, ali mi bo uspelo krmariti ladjo. Potem sem ugotovila, kako ujeti pravi veter, in zdaj uživam v jadranju.

Kaj menite o poklicu arhitekta v Sloveniji?

Poklic arhitekta v Sloveniji je specifičen. V vsaki državi je položaj arhitekta drugačen, pri nas je težje, kot je v povprečju v Evropi.

Kaj je težje?

Smo kot dvomilijonsko mesto, velikosti Dunaja, ki je razpršeno po velikem prostoru z različnimi kulturnimi in kontekstualnimi ozadji. Arhitekti se pri vsakem projektu soočamo s popolnoma drugačnimi geološkimi, podnebnimi, potresnimi, kulturnimi, prostorskimi in drugimi pogoji, pogosto tudi upravnimi. Tiste, ki želijo biti v Evropi prepoznavni arhitekti, bi povabila na »treening« projektiranja v Slovenijo, da se soočijo s kompleksnostjo dela. Posebnosti Slovenije so tudi »samograditeljski« naročniki, specifičnost javnih naročil, neurejenost nepremičninskega trga in financiranja. Poleg strokovnega znanja smo tudi psihologi, sociologi, prostorski strategji ... V zadnjem času smo tudi »popravljalci« urbanističnih napak naših predhodnikov.

V okviru svojega vsakdanjega dela ves čas menjamo vloge – smo vodje projekta, menedžerji, urejamo finance, pogodbe, skiciramo, računamo, rišemo, sestankujemo, se izobražujemo o novih materialih, venomer izpopolnjujemo znanja s področja novih računalniških programov ..., ob ne-nenih spremembah Gradbenega zakona se, poleg vsega, soočamo še z izpolnjevanjem vedno novih obrazcev. V javnosti je poklic arhitekta predstavljen popolnoma napačno – večina ima predstavlo zasanjanega umetnika pred veliko risalno desko, ki uresničuje svoje osebne ideje.

Po drugi strani pa je čar našega poklica tudi v kompleksnih interdisciplinarnih znanjih, ki jih pridobimo med delom. Prav zato so mladi slovenski arhitekti v tujini zelo cenjeni, predvsem za sodelovanje pri natečajnih in idejnih projektih, saj imajo znanja iz konceptualnega razmišljanja, ob hkratnem poznavanju tehničnih področij. Njihova prednost je v iznajdljivosti in inovativnem iskanju rešitev, kar je povezano s slabimi pogoji dela med študijem in v praksi. Pogosto nimajo ploterjev, delavnice in zaloge materialov, zaradi česar se morajo znajti in iskati alternativne rešitve. Študenti drugih pomembnih evropskih fakultet imajo bolj specializirana in usmerjena znanja, težko preklaplajo med kompleksnimi problemi, ob nepričakovanih zapletih ne zmorejo razmišljati zunaj okvirov ...

Preden sem se preizkusila v tujini, sem bila zelo samokritična, zdaj ugotavljam, da imam(o) širok in zelo konkurenčen nabor znanj.

Ob delu pri projektih v tujini sem ugotovila, da smo nekakšni multipraktiki, uspe nam identificirati problem, osebno svetujemo naročniku, oblikujemo ideje glede na širši prostor ..., obenem pa izdelujemo tehnično dokumentacijo, DGD-je, PZI-je, pridobivamo pogoje, mnenja, soglasja, služnosti ... Arhitekturni biroji v tujini so bolj specializirani in se ne ukvarjajo s celotno paleto storitev. Izdelajo idejno zasnovo, z ostalimi fazami se ne ukvarjajo detajlno, zgolj v obliki konzultacij in usmerjanja.

Pri nas je pestrost dela večja, izdelujemo izvedbene projekte, sodelujemo pri izvajanju, detajlih, komuniciramo z dobavitelji, izvajalci, poznamo telefonske številke mizarjev, organiziramo podizvajalce ... Ukvarjamo se s celotnim paketom, poznamo ustroj, po potrebi še pridobimo določena specializirana znanja, kar je v tujini zelo cenjeno. V tem je prednost interdisciplinarnih znanj, ki so posledica majhnosti prostora, v katerem delujemo.

Delate na številnih področjih, od projektov na fakulteti prek raziskav do projektiranja na različnih arhitekturnih področjih. Promovirajo pa se večinoma vaši vrtci, ostali projekti manj. Zakaj?

Na prvi pogled deluje, kot bi bili vrtci moja specializacija, vendar to ni bilo ciljno načrtovano. Na področju načrtovanja vrtcev je v Sloveniji precej težje zasnovati bolj inovativne prostorske zasnove, saj je zakonodaja zelo določujoča in omejujoča, pri zasnovi prevladuje (pretirana) skrb za varnost, uporabniki pa javni objekt obravnavajo kot lastno dnevno sobo. Zato je precej malo arhitektov, ki imajo dovolj energije, volje in znanj, da se soočijo s tovrstnimi problemi. Ukvarjam se z zelo različnimi arhitekturnimi projekti in raziskavami, sem tudi v vlogi strokovne svetovalke enega izmed slovenskih županov. Marsikaterega projekta ne promoviram, ker za to preprosto nimam časa ali pa nimam te želje, za nova naročila pa do sedaj te potrebe ni bilo. Neobjava je pogosto povezana tudi z mojim nezadovoljstvom ob dokončanju – večinoma sem navdušena nad projektom na papirju, do izvedenega pa kritična. Pogosto šele z distanco vidim, da so rešitve uspele, včasih mora vmes preteči nekaj let.

Zasebnih projektov namenoma ne objavljam toliko, kot to velja za javne, saj je delo za zasebne naročnike pogosto del njihove intime in našega osebnega odnosa, ki se nadaljuje z obiski in prijateljstvom tudi po dokončanju. Sicer pa tukaj ni pravil, včasih je naročnik tisti, ki nas spodbudi, da projekt objavimo, saj je ponosen in želi svoj dosežek deliti tudi v širših strokovnih krogih.

Kako ob vsem tem usklajujete družino, delo v biroju in delo na fakulteti?

Vse v življenju se mi prepleta. Na srečo so fakulteta, biro, dom in šola, ki jo obiskujeta otroka, zelo blizu in lahko skozi dan hitro menjavam lokacije. Dela na fakulteti nisem nikoli načrtovala vnaprej, tudi biro se je zgodil zaradi dveh zmag na natečajih, zaradi česar sem bila prisiljena odpreti d. o. o. Osebnostno nimam posebne želje, da bi imela podjetje, pomeni mi zgolj orodje, da lahko formalno izpeljem projekte. Rada sem zgolj arhitektka, ki se ukvarja z arhitekturo, prostorom, ljudmi. V praksi smo namreč arhitekti vse preveč menedžerji, direktorji, poslovodje ...

Kako pa usklajujete delo z družinskimi obveznostmi?

Prvih petih let po tistem, ko sta se rodila otroka, se sploh ne spomnim. Živel sem iz dneva v dan. Ni bilo časa za želje, načrte ..., bila sem kot dobro podmazan stroj. Ko je minilo določeno obdobje, sem lahko potegnila črto, se ustavila, analizirala vse za nazaj in zastavila usmeritev za naprej. Prelomnica je bila tudi ugotovitev, da z dolgoletnim sodelavcem nimava več istih pogledov na arhitekturo in da želim nadaljevati način dela, ki sem ga zastavila še pred rojstvom otrok. Danes imata otroka 10 in 13 let in spet si upam kaj želeli.

Kako doživljate materinstvo?

Vstop materinstvo sem izpeljala vzporedno s kariero. Projekti se v tem času ne ustavijo, delo na gradbiščih teče naprej, zato sem želela biti zraven. Občasno sem obveznosti tudi združevala, imam celo nekaj fotografij otroške lupinice na gradbišču. Sicer pa zasebnega življenja nisem preveč mešala z delom. Zagovarjam stališče, da je bolje, da si z družino manj časa, a bolj fokusirano in bolj intenzivno, v nasprotju z velikimi količinami časa, ki jih načeloma namenjaš družini, pa pravzaprav nisi z zares z njimi (si na telefonu, računalniku, s polno glavo skrbi, utrujen). Ko sta bila otroka majhna, sta imela celo prepoved vstopa v biro. Zdaj ju včasih že povabim, da me prideta pogledat ali pa prostor uporabljata za svoje ustvarjanje.

Kakšno vlogo je imel pri družinskih obveznostih vaš mož?

V takem ritmu dela, kot ga terja arhitektura, potrebuješ podporo. Del porodniške sem odstopila možu, saj je sama nisem potrebovala – na delo sem se vrnila že nekaj tednov po porodu. Na začetku sva si uredila poseben urnik: en dan na teden je bil doma mož, en dan jaz, ostale tri dni pa je vladal kaos. Ker ima mož bolj reguliran in predvidljiv urnik dela, je pogosto prevzel popoldanske obveznosti, ko sem bila jaz na fakulteti ali na sestankih. Tudi kasneje sva si veliko pomagala z varuškami, za katere je bil namenjen skoraj celoten zaslužek prvega leta. Vendar sem bila vesela, da lahko delam, kar me veseli. Nič materialnega nisem potrebovala, saj nisem imela časa, da bi porabljala denar.

© Mojca Gregorski

POT NA GRADBIŠČE

»Sporočilo mladim arhitektkam: razprite jadra in zajemite čim več vetra. Plovba bo naporna, težko se boste izognile nevihtam. Vznemirljivost, lepota in nepredvidljivost plovbe pa vam bodo zagotovo v večje zadovoljstvo kot varna zasidranost v pristanišču.«

dobrega povezovanja področij med seboj, morda sposobnost prepoznati in izluščiti pozitivno komponento, naravnost, da vidiš kozarec napol poln namesto napol prazen? Ali se v tem kaže pravzaprav odgovornost do sebe, družine, dela, družbe? Imate mogoče še kakšno sporočilo mladim arhitektkam?

Pomembno je, da se ne primerjaš z drugimi in ne slediš slepo vzorcem ostalih. Raznolikost dela mi omogoča tudi drugačen in nenehno spreminjajoč se pogled na svet, kjer ni prostora za rutino. To mi ustreza, saj v odnose znotraj družine in dela vnaša nenehno dinamiko in izzive, padcem pa vedno sledijo vzponi.

V reviji Outsider sem zasledila članek o mladih arhitektkah, ki v biroju kuhajo kavo, moški kolegi pa dobijo resno delo. Ne verjamem, da je to vzorec, prej izjema. Mlade arhitektke imajo enake možnosti dela kot moški kolegi, vsak ima seveda svoje specifične kompetence, ki se dopolnjujejo. Ne strinjam se s trditvijo, da je mladim dekletom v arhitekturi težje, enakovredno lahko delajo, se učijo in razvijajo. Pomembni so znanje, povezovanje in medsebojno zaupanje, ne glede na spol.

Dilema napornega dela žensk v arhitekturi bi preoblikovala v vprašanje napornega poklica arhitekta, ne glede na spol. Vprašanje položaja žensk v arhitekturi je pravzaprav vprašanje položaja žensk v družbi. V arhitekturi imamo v primerjavi z marsikaterim drugim poklicem boljše pogoje dela in uživamo več zaupanja. Ne nazadnje to dokazuje tudi dekanja Fakultete za gradbeništvo, prometno inženirstvo in arhitekturo v Mariboru Vesna Žegarac Leskovar, ki so ji vodenje treh fakultet zaupali tako inženirji gradbeništva kot tudi arhitekti.

Vesna Žegarac Leskovar je kljub mladosti redna profesorica, poučuje na fakulteti, je med vodilnimi raziskovalkami in hkrati deluje tudi v praksi. Uspešno usklajuje delo in družino, ima namreč štiri otroke. Je dokaz, da lahko kot arhitektka deluješ enakovredno, oz. še več: na področju gradbeništva, ki je pretežno v domeni moških, so vodstvo zaupali arhitektki. Kar ima v današnjih časih, v kontekstu sprememb Gradbenega zakona in nezaupanja gradbene stroke v strokovnost in sposobnosti arhitektov, še precej večjo težo.

Sporočilo mladim arhitektkam: razprite jadra in zajemite čim več vetra. Plovba bo naporna, težko se boste izognile nevihtam. Vznemirljivost, lepota in nepredvidljivost plovbe pa vam bodo zagotovo v večje zadovoljstvo kot varna zasidranost v pristanišču.

»Dilema napornega dela žensk v arhitekturi bi preoblikovala v vprašanje napornega poklica arhitekta, ne glede na spol.«

Kaj pa konci tedna? Ste delali tudi takrat?

Ko sta bila otroka majhna, ob koncih tedna ni bilo mogoče delati, saj sta zahtevala 100-odstotno pozornost. Sicer pa smo pogosto kombinirali obveznosti – ob mojem obisku gradbišča so šli ostali člani družine z mano na izlet, v bližini gradbišča smo vedno našli kaj zanimivega. Tako sta otroka spoznavala tudi manj turistične kraje Slovenije.

Danes imam vedno več koncev tedna delovnih, obdobje covida pa je polnoma zabrisalo meje med delom in družino.

Kako pa poteka dnevna rutina v družini?

Med tednom večinoma ni časa, da bi se srečali prej kot pozno popoldan ali zvečer. Ne samo zaradi mene, tudi otroka sta zasedena s svojimi obveznostmi šole in popoldanskimi dejavnostmi.

Sicer sta oba že od malega zelo samostojna in se morata pogosto znajti, ni neobičajno, da si sama pripravi hrano, kadar ni nikogar doma. Konci tedna pa so delovni ali družinski – ali pa kombinacija obojega, odvisno od njihovih, moževih ali njunih obveznosti.

Ko sta bila manjša, sta bila vedno zadnja v vrtcu, zaradi česar sva se z možem počutila nelagodno in sva poskušala predčasno končati obveznosti. Reakcija pa ni bila pričakovana, saj sta otroka želela ostati v vrtcu dalj časa in imeti zase celotno igralnico, vzgojiteljico in kup igračk. Tako sem ugotovila, da je svet za otroke takšen, kot jim ga naslikamo sami. Drugačne družinske vzorce sem jima predstavila kot prednost, tako da si upam trditi, da kljub moji odsotnosti nimata občutka, da sta za karkoli prikrajšana. Sem pa vedno povedala, kam grem in kdaj se vrnem, brez olepševanja in zavajanja, tudi če sem bila odsotna več dni in jima ni bilo pogodu. Tako smo ustvarili medsebojno zaupanje in občutek varnosti, saj vedno vesta, kje sem in kaj delam, nekako smo ves čas povezani. Otroci se v svojem svetu čisto dobro znajdejo in niti ne pričakujejo stalne prisotnosti staršev.

Zdi se, da vam usklajevanje delovnih in življenjskih področij zelo dobro uspeva. Da vsestranskost in, na prvi pogled, razpetost med različnimi področji v vašem primeru pomenita celo prednost. Ali gre pri tem za sposobnost